ÑAPA

AMIGOE WEEKENDBIJLAGE ZATERDAG 17 JUNI 2000

INTERVIEW

Voedvrouw ben je voor het leven

3

REIZEN

Bonaire barst van de beesten

8

Veelzijdig kunstenaar Elis Juliana:

'Iedereen brengt literatuur voort'

Elis Juliana (72) is een van de Curaçaose dichters die praktisch zijn hele leven lang zowel proza als poëzie in het Papiamentu schreef. In de loop van zijn kunstzinnige carrière heeft hij zich in menige expressievorm verdiept en gezocht naar steeds weer andere wegen en media om zich te uiten.
In de jaren vijftig en zestig schitterde hij door zijn populair georiënteerde poëzie en door zijn enorme voordrachtskunst. Later werd hij ook bekend om zijn archeologische activiteiten en kennis van de Curaçaose folklore. Hij is tevens tekenaar en beeldhouwer. Niet voor niets werd hem tot tweemaal toe de Cola Debrot-prijs toegekend.

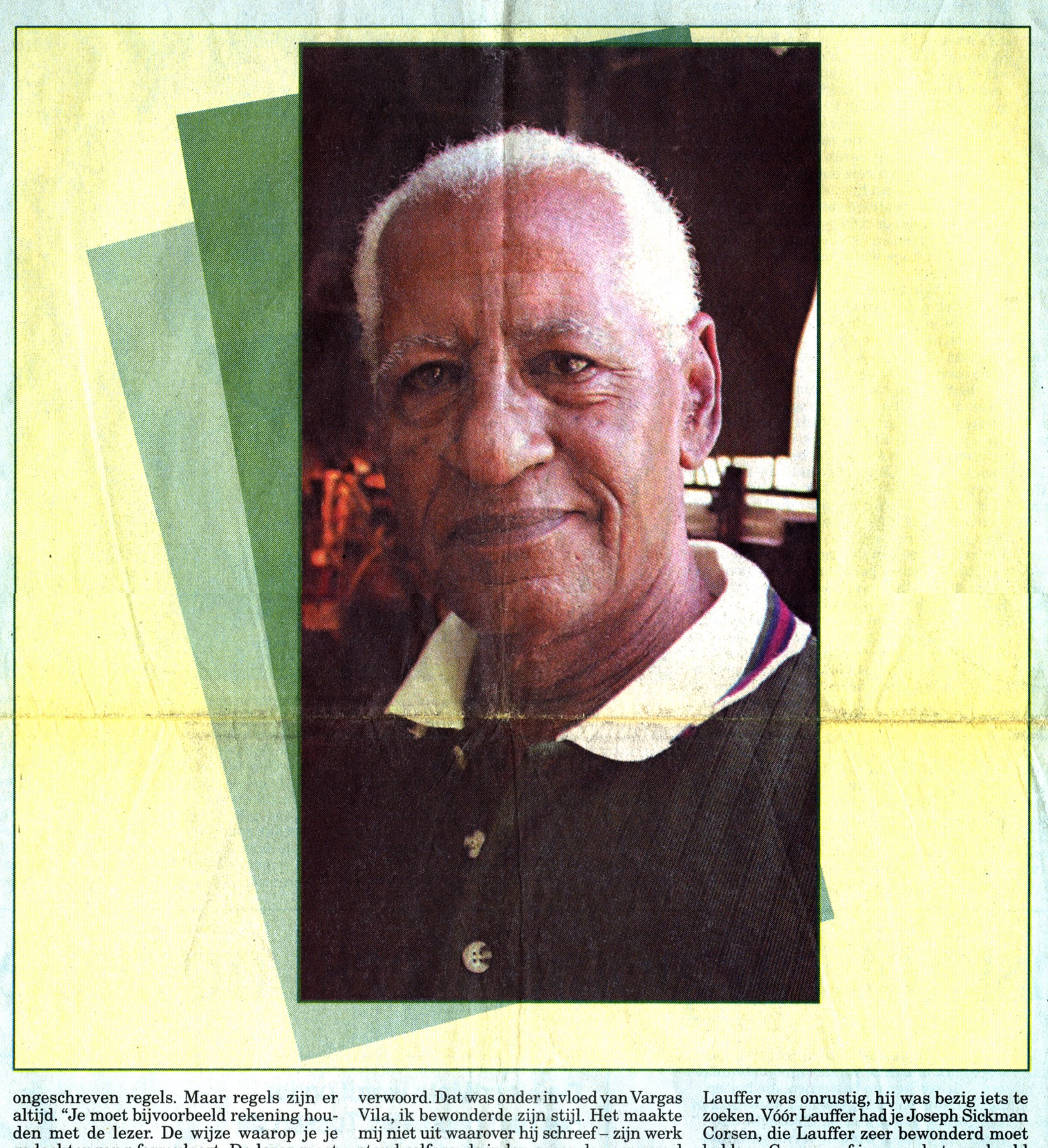

Door Henry Habibe

In zijn poëtisch werk wil hij de mensen vooral tot nadenken stemmen over het dagelijkse leven, zowel over de goede als de slechte gewoonten. Op een nog intensievere wijze dan dichter Pierre Lauffer heeft hij het 'Afro-Antilliaanse' element in zijn poëtisch werk laten doorklinken. Zijn tendens om eenvoudige poëzie (hij gebruikt vaak het woord 'simpel') te schrijven heeft ertoe geleid dat hij als een volksdichter bekend is geworden.

Maar wat is literatuur nu eigenlijk?
Elis Juliana kijkt bedachtzaam. "Literatuur is – wat zal ik zeggen – het is het denken, de ziel van een volk, je kunt het ook noemen de trots van een volk. Er bestaat geen volk zonder cultuur. Wie bepaalt eigenlijk hoe hoog en vooruitstrevend die cultuur is? De mens 'denkt' gedurende zijn hele leven. Als je je gedachten zou kunnen laten afdrukken zou je elke dag opnieuw een boek schrijven. Ik denk echter niet dat je kunt spreken van een bepaald 'niveau' van literatuur.
In wezen brengt iedereen literatuur voort, zo zou je dat wel kunnen stellen, maar je spreekt pas van 'literatuur' wanneer de gedachten in drukvorm verschijnen.Hier bedoel ik ook bijvoorbeeld sommige artikelen mee die in een krant verschijnen. Dat kan ook literatuur zijn."
Natuurlijk behoort literatuur aan een bepaalde vorm te voldoen. Het is juist die vorm die bepalend is voor de literatuur.
Juliana: "Zo heb ik ooit een discussie meegemaakt over poëzie. Men was het niet met mij eens. Er werd namelijk beweerd dat alles als 'poëzie' beschouwd kon worden. Ik was echter van mening dat poëzie een 'gedistingeerde' vorm moet hebben.
Laat ik een voorbeeld geven. Wanneer je een kristallen vaas vervaardigt, dan krijgt het materiaal een bepaalde vorm.

'Vroeger richtte men het lied tot de nachtegaal, nu gaat ook het gebalk van de ezel omhoog'

De vorm die je aan het kristal geeft (waardoor het een vaas wordt) maakt dat het iets moois en waardevols wordt. Zo is het ook bij het schrijven van poëzie.
Als je de vaas een vorm wilt geven, dan moet je rekening houden met bepaalde regels. Zo zijn er ook regels, wanneer je poëzie schrijft."
Volgens Juliana zijn dat geschreven en ongeschreven regels. Maar regels zijn er altijd. "Je moet bijvoorbeeld rekening houden met de lezer. De wijze waarop je je gedachtengang formuleert. De lezer moet kunnen vatten wat je schrijft. Je kunt niet onverschillig zijn tegenover hetgeen de lezer van mening is. Daar moet je rekening mee houden. Dat is een regel. Ook moet je in staat zijn om te schrijven. Dat is ook een regel."

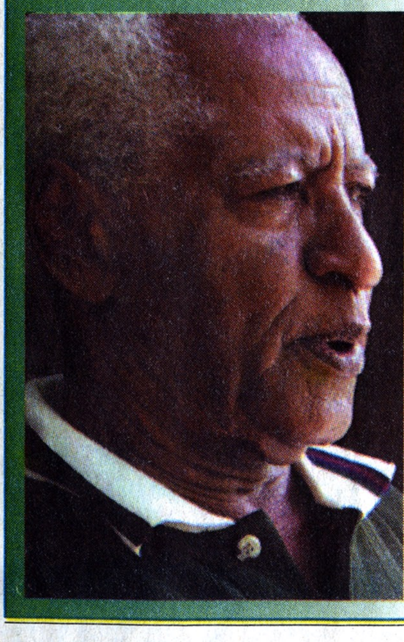

FASCINATIE

In zijn jeugdjaren kreeg Elis Juliana op school les van de fraters.
Juliana: "Wij kregen al Nederlands op de kleuterschool en in de eerste klas. Het was niet gemakkelijk om de fraters te verstaan. Als klein kind staan je poriën open en alles dringt die poriën binnen. Je verstand is een zaadje met een harde schil. Naar gelang je opgroeit, wordt die 'toegankelijkheid' minder. Maar alles wat ingedrongen is toen je klein was, blijft voortbestaan. Je hebt belangstelling voor een taal.
Maar nee, schrijvers uit de Nederlandse literatuur herinner ik mij niet, wel een Spaanstalige schrijver uit Colombia, Vargas Vila. Daar schrijf ik nu iets over in mijn biografie.
Wat mij bij Vargas Vila fascineerde is zijn wijze om een gedachte te beschrijven. Hij kon, laat ik een voorbeeld noemen, twee of zelfs drie pagina's wijden aan de beschrijving van de geur van een bloem.
Dat deed hij in proza. Hij deed dat door – hoe kan ik dit uitleggen – door op figuurlijke wijze te vertellen hoe mooi een bloem is. De inhoud interesseerde mij niet zozeer, maar de vorm waarin hij de dingen met alle details beschreef, dát trok mijn aandacht.
Neem een gedicht van mij 'La Princesa'. Een schip vergaat en een drenkeling komt aan zijn einde. Ik heb dat op zeer plastische wijze verwoord. Dat was onder invloed van Vargas Vila, ik bewonderde zijn stijl. Het maakte mij niet uit waarover hij schreef – zijn werk stond zelfs op de index, maar de vorm vond ik geweldig.
Ik las in die tijd, overigens van alles en nog wat, onder andere de poëzie van de Cubaan Nicolás Guillén.
Ik probeerde hem te begrijpen. Het Spaans is namelijk moeilijk. Ik las Guillén bijvoorbeeld, 'La Culebra'." Juliana citeert spontaan: *'Mayombe, bombe, mayombé...'*
"Het is het ritme, de klankrijke woorden, ze maakten een diepe indruk op me. Het inspireerde me zodanig, waardoor ik op een gegeven moment dacht: 'ik geloof dat wij in het Papiamentu een nog sterker ritme hebben'. En zodoende begon ik zelf ook verschillende ritmische gedichten te schrijven.
Toch is de invloed van Guillén een andere dan die van Vargas Vila. Verschillend, dat is het woord. Je zou kunnen zeggen dat de invloed van Guillén meer te maken heeft met het spel en de kracht van het woord. Je 'ziet' het als het ware allemaal gebeuren, maar in een ritmische vorm. Maar Guillén was niet de enige die mij in muzikaal opzicht heeft geïnspireerd.
Ik was zelf erg geïnteresseerd in Afrikaanse muziek. Ik had ook veel grammofoonplaten met die muziek.
Aan de boeken kwam ik op een andere manier. Ik werkte vroeger, in de jaren veertig, in de marine-kazerne, sprak Nederlands met de matrozen, Engels met een chef uit Denemarken, en Spaans met een vrouw die in de keuken werkte. Deze dame (zij kende mijn moeder) gaf me bijvoorbeeld een boek van Vargas Vila, 'El cisne negro', cadeau. Dat is het boek dat me zo gefascineerd heeft."

VOLK

Nemen we onze eigen dichters op de loep, bijvoorbeeld een Pierre Lauffer. Lauffer had drie verschillende stijlen: de eerste uit zijn bundel 'Patria', een andere stijl in zijn tweede bundel 'Kumbu' en een derde, in 'Kantika pa Bientu'.
Elis Juliana: "Lauffer heeft poëtisch iets van heel veel waarde bereikt, dat is zeker. Lauffer was onrustig, hij was bezig iets te zoeken. Vóór Lauffer had je Joseph Sickman Corsen, die Lauffer zeer bewonderd moet hebben. Corsen gaf immers het voorbeeld dat men ook in het Papiamentu poëzie kan schrijven.
Het is Lauffer gelukt om gevoelens in het Papiamentu in een eenvoudige vorm onder woorden te brengen. Om zodoende het volk te bereiken. Het was in een tijd dat men dacht dat poëzie iets was, bestemd voor mensen die 'in de wolken leven'. Pierre besloot om hen 'naar omlaag te halen' en ze gelijk met de Curaçaose vloer te trekken. Het meest attractief vond ik de stijl van 'Kumbu', omdat je daarin de ritmische eenvoud aantreft. Denk hierbij aan de tambú. In mijn jeugd, in de wijk Montabèrde, bestond de tambú.
Tambú, dat betekent 'ritme'. Tambú had een heel hoog niveau voor het volk, niet alleen wat het ritme, maar ook wat de inhoud betreft. Er bestonden veel regels en andere vereisten bij het zingen van de tambú. Als je zonder het gepaste ritme de tambú zingt, zegt men tegen je: 'je zingt *wadjo*'. Dat wil zeggen dat je in moet rukken. En indien je niet inrukt, dan gaat het publiek weg. Dan moet je het maar verder alleen uitzoeken. Zelf had ik dit ritmegevoel wel, ja."

POLITIEK

"Maar om nog even terug te komen op Pierre Lauffer, ik heb mij nooit met politiek bemoeid, maar hij wel. Het was in een tijd dat de politieke partijen elkaar als het ware verscheurden. Lauffer liet zich gaan en dacht misschien dat hij de wereld in zijn eentje kon veranderen en daar geloof ik niet in. In dat opzicht is mijn manier van strijden geheel anders. Als ik een sociale strijd moet voeren dan doe ik dat op een wijze waarop ik laat zien dat ik geen vijand ben. En ook door een humoristische houding aan te nemen. Ik speel de bal terug, ik reageer als politicus. En vraag me niet hoe dat gaat, ik ben niet uit op zijn wraak. Vijanden zijn er genoeg. Je zou kunnen stellen dat ik zo langzamerhand wat voorzichtiger ben geworden. Humor is overigens mijn sterke kant. Ik heb het vaak uitgelegd, het is allemaal een deel van je opvoeding, hoe je door je moeder bent opgevoed. Je moest aan het eind van het jaar de 'purgante', het laxeermiddel innemen, de speelse manier waarop zij je daarmee benaderde."
In het geval van Guillén is het zo dat de lezer op een humoristische wijze bewust wordt gemaakt van de sociale wantoestanden op zijn eiland. Hij koos voor een zeer revolutionaire en geëngageerde richting en zijn poëtisch werk heeft zodoende een radicale omwenteling doorgemaakt.
Juliana: "Daar ben ik dus niet voor om zo radicaal te trachten verandering te brengen in sociale toestanden. Daar heb ik moeite mee. Als je er namelijk van uit gaat dat de waarheid geen stoel vindt om op te zitten, is mijn 'benadering' er niet één waarbij ik de volle waarheid naar voren breng. Ik denk niet dat je daar veel mee bereikt. Je moet natuurlijk wel signaleren, maar op een wijze dat de lezer zich niet gelijk beschuldigd voelt. Daar schiet je volgens mij niet veel mee op. Laat hem maar lachen.
Wanneer ik dit koppel aan de Nederlandstalige poëzie van dichters als bijvoorbeeld Chal Corsen, Oda Blinder en Tip Marugg – dichters uit mijn tijd – de generatie van 'De Stoep', dan kan ik niets anders zeggen dat volgens mij die dichters het volk, de massa, niet hebben bereikt. Het was een elite-groep. Hun poëzie sprak me overigens wel aan, jawel, anders zou ik die niet gelezen hebben, maar het is mijns inziens niet een poëzie bestemd voor het volk. Zo is het. Persoonlijk wilde ik 'the man in the street' bereiken. Momenteel is er overigens geen sprake van een bloeiperiode van poëzie in het Papiamentu, integendeel.
Ik geloof dat de huidige dichters zouden moeten beginnen met het Papiamentu goed te bestuderen. In het algemeen kun je zeggen dat het volk de diepe betekenis van het woord is kwijtgeraakt. De facto,de kracht van het woord. Er is een tendens ontstaan dat alles wat je ook maar zegt goed moet zijn. Hoe je iets ook verwoordt, het is altijd goed. Er is ook een gebrek aan het willen leren. Dat vind ik erg triest.

Foto's: Prince Victor